

مدیریت سود و به موقع بودن اطلاعات حسابداری

مریم هاشمی بهرمان

دانشجوی کارشناسی ارشد حسابداری دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات

بهمن بنی‌مهد

استاد مدعو گروه مالی و حسابداری دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات

تاریخ دریافت: ۹۳/۷/۱۰ تاریخ پذیرش: ۹۳/۹/۲۰

چکیده

هدف این مقاله بررسی ارتباط میان مدیریت سود و به موقع بودن اطلاعات حسابداری در ۹۰ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی یک دوره زمانی ده ساله از ۱۳۸۲ الی ۱۳۹۱ است. روش پژوهش توصیفی، از نوع همبستگی می باشد. آزمون فرضیه ها با استفاده از مدل رگرسیون خطی چند متغیره انجام شده است. نتایج این تحقیق نشان می دهد که مدیریت سود رابطه مستقیم با تاخیر در ارائه اطلاعات دارد. یعنی هر چه مدیریت سود افزایش یابد مدت زمان ارائه اطلاعات افزایش می یابد. هم چنین نتایج حاصل از سایر یافته های این تحقیق نشان می دهد که نوع حسابرس و اندازه شرکت رابطه ای با ارائه به موقع صورت های مالی ندارد. اما نسبت بدهی و نوع گزارش حسابرسی با به موقع بودن اطلاعات رابطه معنی دار دارد، بطوریکه نسبت بدهی رابطه ای مثبت و مستقیم و نوع گزارش حسابرسی رابطه ای منفی و معکوس با به موقع بودن اطلاعات دارد.

واژه های کلیدی: مدیریت سود، به موقع بودن اطلاعات، کیفیت گزارشگری مالی.

۱- مقدمه

بودن اطلاعات است را بررسی نماید. انتظار بر آن است تا نتایج این پژوهش بتواند دستاورد و ارزش افزوده علمی به شرح زیر داشته باشد:

اول اینکه نتایج این مقاله می تواند موجب بسط مبانی نظری متون مرتبط با مدیریت سود و به موقع بودن اطلاعات گردد. دوم اینکه شواهد پژوهش نشان خواهد داد که آیا مدیریت سود بر ارائه به موقع صورت های مالی تاثیر گذار است یا خیر؟ از این رو بررسی این ارتباط می تواند اطلاعات سودمندی را در اختیار سرمایه گذاران، اعتباردهندگان و تحلیل گران مالی و سایر استفاده کنندگان اطلاعات حسابداری قرار دهد و موجب غنای تحقیقات حسابداری شود. سوم این که نتایج پژوهش می تواند ایده های جدیدی برای انجام پژوهش های جدید در زمینه مدیریت سود و به موقع بودن صورت های مالی پیشنهاد نماید.

۲- مبانی نظری و مروری بر پیشینه پژوهش

کیفیت گزارشگری مالی و به طور کلی کیفیت صورت های مالی ناشی از دو ویژگی مربوط بودن اطلاعات و بیان صادقانه آن ها است. به بیان دیگر، هر چه مربوط بودن و بیان صادقانه اطلاعات حسابداری بیشتر باشد، کیفیت گزارشگری مالی بالاتر است. در این میان به موقع بودن اطلاعات، یکی از مؤلفه های ارتقاءدهنده مربوط بودن و بیان صادقانه اطلاعات است. از این رو، هر چه اطلاعات به موقع باشند، کیفیت اطلاعات نیز بهبود می یابد (Bowrin, 2008).

همان طور که بیان شد مدیریت سود را می توان به عنوان فرآیند انتخاب رویه های حسابداری توسط مدیریت برای دستیابی به اهداف خاص، تعریف کرد. دو رویکرد درباره مدیریت سود وجود دارد، رویکرد فرصت طلبانه و رویکرد کارایی. رویکرد فرصت طلبانه به دنبال آن است تا رفتار فرصت طلبانه مدیر در استفاده از خط مشی حسابداری را تشریح نماید. اما در رویکرد کارایی فرض می شود که مدیریت سود به واسطه انتخاب خط مشی حسابداری، موجب کاهش هزینه های نمایندگی می گردد و این موضوع در نهایت باعث افزایش ارزش شرکت خواهد شد. اشکال مدیریت سود به صورت زیر می باشد (Scott, 2009).

الف) حذف عمده حساب ها^۱

در این روش تلاش می شود که حسابها از ترازنامه خارج شوند یا به اصطلاح ترازنامه جارو و پاکسازی شود و اقلام آن به سود و زیان انتقال یابد. این حالت زمانی رخ می دهد که به واسطه انتصاب مدیران جدید، بر شرکتها فشارهای سیاسی و یا تجدید سازمان تحمیل می شود. مدیران جدید تلاش می-

مدیریت سود از جمله مباحث تئوری اثباتی حسابداری است. بر اساس مبانی تئوری اثباتی حسابداری، مدیران برای کسب منافع شخصی، ارقام حسابداری را به نفع خود دستکاری می نمایند. به عبارت دیگر مدیریت سود را می توان به عنوان فرآیند انتخاب رویه های حسابداری توسط مدیریت برای دستیابی به اهداف خاص، تعریف کرد (Scott, 2009).

ارائه به موقع اطلاعات یکی از ویژگی های کیفی اطلاعات حسابداری است و از اهمیت ویژه ای در متون حسابداری برخوردار است. اصل افشا در حسابداری ناظر بر ارائه مناسب کلیه واقعاتی های با اهمیت و مربوط به رویدادها و فعالیت های مالی واحدهای تجاری به ویژه شرکت های سهامی عام می باشد و به عنوان محصول نهایی سیستم حسابداری شناخته می شود. در این تحقیق تنها یک جنبه از جنبه های گسترده مفهوم افشا یعنی افشا و ارائه به موقع صورت های مالی و رابطه آن با مدیریت سود بررسی می شود. به موقع بودن عامل مهمی در ارتقاء و بهبود ویژگی های کیفی اولیه نظیر مربوط بودن و بیان صادقانه است. مدیریت سود شاخصی برای اندازه گیری کیفیت سود است. هر چه کیفیت سود بالا باشد، ویژگی کیفی اطلاعات مانند ویژگی مربوط بودن و بیان صادقانه نیز بیشتر خواهد بود. از این رو رابطه مستقیمی میان مدیریت سود و ویژگی های کیفی اطلاعات از جمله به موقع بودن اطلاعات وجود دارد. فقدان پژوهش کافی در زمینه موضوع مدیریت سود و به موقع بودن اطلاعات، این انگیزه را در نویسندگان مقاله حاضر به وجود آورد تا ارتباط میان مدیریت سود و به موقع بودن اطلاعات را بررسی کنند. از طرف دیگر افزایش شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار و افزایش میزان مدیریت سود در این شرکتهای، ارسال به موقع اطلاعات توسط شرکتهای مزبور به بورس اوراق بهادار از اهمیت ویژه ای برای سرمایه گذاران برخوردار است. از این رو، کشف رابطه میان مدیریت سود و به موقع بودن اطلاعات حسابداری می تواند برای سرمایه گذاران و قانونگذاران در حوزه بازار سرمایه مهم باشد. اهمیت این پژوهش در این است که به گونه تجربی به تحلیل گران مالی، سرمایه گذاران، مدیران و سایر استفاده کنندگان اطلاعات حسابداری نشان می دهد که شاخص مدیریت سود، به عنوان یک عامل تاثیرگذار می تواند بر به موقع بودن اطلاعات شرکتهای اثرگذار باشد. از این رو، پرسش اصلی این پژوهش آن است که تا چه اندازه مدیریت سود می تواند بر ارائه به موقع صورت های مالی تاثیر گذار باشد. هدف این مقاله آن است که رابطه کیفیت سود که از طریق مدیریت سود قابل اندازه گیری است، با به موقع بودن که یکی از مؤلفه های ویژگی مربوط

شرکت هایی است که صورت های مالی خود را به موقع ارائه می دهند. در پژوهش دیگر لی و سون^۶ (۲۰۰۹) دریافتند میان مدیریت سود و ارائه به موقع گزارش های حسابرسی رابطه ای منفی وجود دارد. آن ها دریافتند در شرکت هایی که مدیریت سود وجود دارد، حسابرس وقت بیشتری را برای حسابرسی صرف می کند و از این رو، گزارش حسابرسی و صورت های مالی دیرتر در اختیار استفاده کنندگان قرار می گیرد. کریشنان و یانگ^۷ (۲۰۰۹) نشان دادند در دوره هایی که کیفیت اطلاعات حسابداری پایین است، ارائه صورت های مالی نیز با تاخیر مواجه می شود.

کویلاوانی و مرجان موهده^۸ (۲۰۱۳) در بررسی عوامل تاثیر گذار بر ارائه به موقع صورت های مالی حسابرسی شده در مالزی دریافتند که میانگین تاخیر ارائه صورت های مالی برابر ۱۰۰ روز است. آن ها عواملی چون اندازه کمیته حسابرسی، تمرکز مالکیت، اندازه شرکت و سودآوری را از جمله متغیرهای تاثیر گذار بر ارائه به موقع صورت های مالی شناسایی نمودند. هم چنین آن ها نشان دادند که متغیرهایی مانند نوع حسابرس، تخصص حسابرس و استقلال کمیته حسابرسی رابطه ای با ارائه به موقع صورتهای مالی ندارد. کوهن و لونتیس^۹ (۲۰۱۳) در بررسی عوامل سیاسی تاثیرگذار بر ارائه به موقع صورتهای مالی را در شهرداری های یونان نشان دادند که وجود حزب مخالف شهردار، انتخاب مجدد شهردار، میزان جمعیت شهر، وجود سیستم تعهدی حسابداری و اندازه شهرداری از عوامل تاثیرگذار بر ارائه به موقع صورتهای مالی حسابرسی شده شهرداری ها هستند. حسین و باهامورس^{۱۰} (۲۰۱۳) اثر استقرار سیستم حسابرسی داخلی را بر تاخیر حسابرسی صورتهای مالی را در مالزی مورد مطالعه قرار دادند. آن ها دریافتند میان هزینه های استقرار سیستم حسابرسی داخلی با تاخیر حسابرسی رابطه معنی دار وجود دارد. اما میان تاخیر حسابرسی و برون سپاری خدمات حسابرسی داخلی رابطه ای معنی دار وجود ندارد. آن ها هم چنین نشان دادند که میان استقلال کمیته حسابرسی و مدت تصدی حسابرس رابطه ای معنی دار با تاخیر حسابرسی وجود دارد.

منصف و همکاران^{۱۱} (۲۰۱۲) اثر گزارش گری ضعف های کنترل های داخلی را در ارائه به موقع صورتهای مالی بررسی نمودند. آن ها نشان دادند در شرکتهایی که ضعف در سیستم کنترل های داخلی وجود دارد، صورتهای مالی حسابرسی شده در مقایسه با سایر شرکتهای دیرتر ارائه می شود. هم چنین آنها دریافتند در شرکتهایی که گزارش حسابرسی آنها مقبول است، صورتهای مالی به موقع به بورس ارائه می شوند.

کنند که پروژه های قدیمی و دارایی های که مدیران قبلی ایجاد نموده اند، را حذف کنند یا هزینه های آتی را در دوره جاری هزینه کنند، تا عملکرد سال های آینده و نتایج آن بیانگر عملکرد مطلوب مدیر فعلی باشد. این موضوع باعث می شود تا در سال های آتی سودآوری افزایش و در نتیجه پاداش مدیر نیز افزایش یابد.

ب) حداقل سازی سود^۲

حداقل سازی سود، شبیه حذف عمده حسابها است، اما نه به وسعت آن. زمانی که شرکتها در دوران افزایش سودآوری از نظر سیاسی در کانون توجه هستند، مدیران آن شرکتها برای کاهش توجهات سیاسی از رویه های کاهنده سود نظیر روش های تسریعی استهلاک دارایی ها، هزینه نمودن تبلیغات، مخارج تحقیق و توسعه و بکارگیری روش حسابداری کوشش های موفق برای صنایع نفت و گاز و نظایر آن استفاده می کنند.

ج) حداکثر سازی سود^۳

در این حالت از مدیریت سود، مدیران شرکتها به منظور دریافت پاداش بیشتر از خط مشی حسابداری استفاده می کنند که سود را افزایش دهند. این خط مشی ها شامل افزایش فروش های اعتباری، کاهش ذخیره مطالبات مشکوک الوصول، استفاده از روش های استهلاک غیر تسریعی، استفاده از روش های حسابداری غیر محافظه کارانه و نظایر آن می باشد.

د) هموار سازی سود^۴

جالب ترین و متداول ترین شکل مدیریت سود، هموار سازی سود است. در این شکل از مدیریت سود، مدیر تلاش می کند تا سود طی سال های مختلف حول یک میانگین باشد. در این حالت، نوسان های سود طی سال های مختلف کاهش می یابد و سود از یک توزیع نرمال برخوردار خواهد بود. معمولاً مدیران ریسک گریز که خواهان حداقلی از پاداش طی سال های مختلف هستند، از هموار سازی سود برای مدیریت سود استفاده می کنند. شایان ذکر است که بکارگیری مدیریت سود، بعنوان اقدامی که فاقد ریسک باشد به شمار نمی آید. شرکتهای ممکن است با انجام چنین فعالیتی اعتبارشان را از دست بدهند، یا ریسک دعوی قضایی را متحمل شوند. بنابراین شرکتهای تنها زمانی اقدام به مدیریت سود خواهند نمود، که منافع چنین فعالیتی از خطرها و هزینه های مرتبط با آن بیشتر باشد.

مطالعات گذشته نشان داده اند هرگاه پاداش مدیر وابسته به سود باشد در آن صورت مدیر تمایل دارد تا اخبار بد مانند زیان را دیرتر ارائه دهد (Graham, 2005). چای و تنگ^۵ (۲۰۰۲) نشان دادند شرکت هایی که صورت های مالی خود را دیرتر ارائه می نمایند، مدیریت سود در آن ها بیشتر از

یاقوب و احمد^{۱۲} (۲۰۱۲) تاثیر پذیرش استانداردهای بین المللی گزارشگری مالی شماره ۱۳۸ بر ارائه به موقع صورتهای مالی حسابرسی شده را مورد مطالعه قرار دادند. نتیجه مطالعه آن ها بیانگر آن بود که به دلیل پیچیدگی استاندارد مذکور، گزارش حسابرس و صورتهای مالی به موقع ارائه نمی شود. کالینان^{۱۳} و همکاران (۲۰۱۲) در پژوهشی اثر بهبود اظهار نظر حسابرسی را بر به موقع بودن ارائه صورتهای مالی بررسی نمودند آنها به این نتیجه رسیدند که در شرکتهایی که اظهار نظر حسابرس مطلوب تر از گذشته است، صورتهای مالی به موقع به بازار ارسال می شود.

نتایج پژوهش سون و گرابتری^{۱۴} (۲۰۱۱) نشان داد شرکتهایی که انتظارات تحلیل گران مالی را در خصوص سود برآورده نکرده اند، صورتهای مالی خود را دیر تر ارائه می نمایند. آنها هم چنین دریافتند تحلیلگران مالی بر سود شرکتهایی که سود خود را به موقع گزارش می نمایند، بیشتر تمرکز می کنند تا سایر شرکتهای اصلی (۲۰۱۱) در بررسی به موقع بودن گزارشگری مالی در ترکیه دریافت ۲۸ درصد از شرکتهای نمونه تحقیق صورتهای مالی جداگانه و ۱۶ درصد از شرکتهای نمونه تحقیق صورتهای مالی تلفیقی را فراتر از موعد مقرر به بورس ارائه می دهند. او هم چنین نشان داد که نوع اظهار نظر حسابرس، سودآوری، نوع صنعت و نوع حسابرس از متغیرهای تاثیر گذار بر ارائه به موقع صورتهای مالی است. شرکتهایی که گزارش مقبول دریافت نموده اند، شرکتهای فعال در صنایع تولیدی و هم چنین شرکتهای سودآور صورتهای مالی خود را زودتر از بقیه به بورس ارائه می دهند. عابدین و احمدزالیکی (۲۰۱۲) در بررسی تخصص حسابرس بر ارائه به موقع صورتهای مالی حسابرسی شده دریافتند که حسابرس متخصص صنعت تأثیری در ارائه به موقع صورتهای مالی ندارد. اما اگر حسابرس شرکت یک موسسه بزرگ حسابرسی باشد در آن صورت زمان ارائه صورتهای مالی کاهش می یابد. آن ها هم چنین دریافتند اندازه شرکت، سودآوری و موسسات مالی صورتهای مالی خود را به موقع ارائه می نمایند.

مدیریت سود و پاداش مدیران توسط خوش طینت و خانی (۱۳۸۲) مورد بررسی قرار گرفت. براساس نتایج تحقیق و با در نظر گرفتن محدودیت در دسترسی به اطلاعات مالی بعضی از شرکتهای جامعه آماری، مدیران تمایل دارند تا در جهت افزایش پاداش خود به اعمال مدیریت سود در دوره های سود ده و زیان ده شرکت، پرداخته و در دوره های سود ده به هموارسازی سود بپردازند. عوامل مؤثر بر مدیریت سود توسط پورحیدری و همتی (۱۳۸۳) مورد بررسی قرار گرفت. در این تحقیق اثر قراردادهای بدهی، هزینه های سیاسی، طرح های

پاداش و مالکیت در دستکاری سود توسط مدیران مطالعه شده است. از آن جایی که محیط اقتصادی (حسابداری)، اجتماعی و فرهنگی ایران متفاوت از کشورهای صنعتی است ممکن است انگیزه های مدیریت سود نیز در ایران متفاوت باشد. نتایج تحقیق نشان می دهد که به طور میانگین میان نسبت بدهی به حقوق صاحبان سهام و دستکاری سود، ارتباط مثبت و معنی داری وجود ندارد. بررسی ارتباط متغیر اندازه (کل فروش) و دستکاری سود نشان می دهد که برخلاف نتایج تحقیقات خارجی با افزایش اندازه شرکت، مدیریت انگیزه بیشتری جهت افزایش سود در جهت ارائه تصویری بهتر از عملکرد خود به سهامداران و مسئولین دارد. مشایخی و دیگران (۱۳۸۴) نقش اقلام اختیاری در مدیریت سود شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران را مورد بررسی قرار دادند و به این نتیجه دست یافتند که در شرکت های مورد مطالعه این تحقیق مدیریت سود اعمال شده است و مدیران این شرکت ها به هنگام کاهش وجه نقد حاصل از عملیات که بیانگر عملکرد ضعیف واحد تجاری بوده است به منظور جبران این موضوع اقدام به افزایش سود از طریق افزایش اقلام تعهدی اختیاری کرده است. رخشانی (۱۳۸۴) ابزارهای مدیریت سود را بررسی نمود. نتایج نشان می دهد معمولاً مدیران شرکتهایی که با نوسان های سود مواجه هستند، جهت مطلوب نشان دادن نتایج عملیات برای استفاده کنندگان از صورتهای مالی، سعی در کاهش این نوسان ها دارند. مدیران این دسته از شرکت ها جهت اثرگذاری روی سودهای گزارش شده، از روش ها یا ابزارهای مختلفی نظیر زمان بندی فروش دارایی ها و زمان بندی هزینه های مالی استفاده می کنند. این مدیران زمانی که سود شرکت افزایش می یابد، با به تعویق انداختن فروش دارایی ها و یا فروش دارایی هایی که منجر به زیان می شود، سعی می کنند بر سودهای گزارش شده اثر بگذارند و آن را کنترل نمایند. نوروش و همکارانش (۱۳۸۴) به بررسی مدیریت سود در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداختند. نتیجه این تحقیق نشان می دهد که مدیران شرکتهای بزرگ از اقلام تعهدی برای به حداقل رساندن مالیات شرکتهایشان استفاده می کنند. همچنین در صورت بزرگ بودن شرکت و زیاد بودن بدهی شرکت، تمایل مدیران به مدیریت سودشان بیشتر خواهد شد. یافته های این تحقیق مدیریت سود در شرکتهای بورسی را اثبات می کند. حمید حقیقت و احسان رایگان (۱۳۸۷)، در تحقیقی به بررسی ارتباط میان سودها و بازده های جاری با استفاده از مدل کولینز و همکاران پرداختند. نتایج حاصل از این تحقیق نشان می دهد که قیمت جاری سهام شرکت هایی که بیشتر اقدام به

خطای مدل ε_{it}

خطای مدل به تفکیک هر صنعت، نشان دهنده مدیریت سود است.

متغیرهای کنترل در این تحقیق شامل نسبت بدهی، نوع حسابرس، اندازه شرکت و نوع گزارش حسابرسی است.

نسبت بدهی: عبارت است از نسبت جمع بدهی به جمع دارایی‌ها. این نسبت نشان دهنده ریسک مالی شرکت است.

نوع حسابرس: یک متغیر مصنوعی است که با مقدار یک و صفر نشان داده می‌شود. مقدار یک برای شرکت‌هایی که حسابرس آن‌ها یک موسسه بخش خصوصی عضو جامعه حسابداران رسمی است و مقدار صفر برای شرکت‌هایی که حسابرس آن‌ها، سازمان حسابرسی است.

اندازه شرکت: عبارت است از اندازه و بزرگی صاحبکار. این متغیر از طریق لگاریتم طبیعی جمع دارایی‌های هر شرکت اندازه‌گیری می‌شود.

نوع گزارش حسابرسی: متغیر مصنوعی است که با مقدار یک و صفر نشان داده می‌شود. مقدار یک برای شرکت‌هایی که گزارش حسابرسی آن‌ها مقبول است و صفر برای شرکت‌هایی که گزارش حسابرسی آن‌ها غیر مقبول است.

۴- فرضیه پژوهش

با توجه به مبانی نظری و پیشینه پژوهش، فرضیه پژوهش به شرح زیر تدوین می‌گردد:

میان مدیریت سود و به موقع بودن اطلاعات حسابداری رابطه معنی‌دار وجود دارد و از این طریق موجب ارتقاء کیفیت گزارشگری مالی می‌شود.

۵- روش شناسی پژوهش

جامعه آماری مورد بررسی در این تحقیق شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی سالهای ۱۳۸۲ الی ۱۳۹۱ که تعداد آنها ۸۶۴ سال شرکت مشاهده می‌باشد. از میان جامعه آماری فوق تعداد ۹۰ شرکت به روش تصادفی ساده از صنایع مختلف انتخاب گردید. داده‌ها و اطلاعات مربوط به این پژوهش به دو دسته تقسیم می‌گردند. دسته اول اطلاعات مربوط به ادبیات موضوعی و تحقیقات انجام شده در حوزه مربوطه و دسته دوم اطلاعات مربوط به فرضیات و متغیرهای تحقیق می‌باشد. در این پژوهش برای جمع‌آوری داده‌ها در زمینه‌های چارچوب نظری تحقیق و پیشینه آن از کتابهای لاتین و فارسی، پایان‌نامه‌ها، مقالات و پایگاههای اطلاعاتی و سایتهای اینترنتی استفاده شده است و همچنین

هموارسازی سود کرده‌اند، حاوی اطلاعات کمتری درباره سودها و جریان‌های نقدی آتی بوده است. بنابراین هموارسازی سود بیشتر به قصد تحریف و نه انتقال اطلاعات محرمانه مدیریت انجام شده است. برزیده و معیری (۱۳۸۵) ارائه به موقع گزارش حسابرسی را بررسی نمودند. نتیجه تحقیق آن‌ها نشان داد میانگین تاخیر در ارائه گزارش حسابرسی حدود ۸۴ روز است. آن‌ها دریافتند اندازه شرکت، سودآوری شرکت، ریسک مالی شرکت رابطه معنی‌داری با تاخیر حسابرس دارد. علوی طبری و عارف منش (۱۳۹۲) رابطه بین تخصص حسابرس در صنعت و تاخیر در ارائه گزارش حسابرسی را مطالعه نمودند. نتایج پژوهش آن‌ها نشان داد تاخیر در ارائه گزارش حسابرسی در شرکت‌هایی که توسط حسابرس متخصص صنعت، حسابرسی شده اند کوتاه‌تر است. بنی‌مهد و محسنی شریف (۱۳۸۹) عوامل موثر بر رتبه بندی شرکتهای بورس اوراق بهادار تهران از لحاظ کیفیت افشا و به موقع بودن را بررسی نمودند. آن‌ها نشان دادند رتبه افشا با اندازه شرکت و نوع صنعت ارتباط معنی‌دار و مثبت دارد. اما با نوع گزارش حسابرس و درصد مالکیت سهام رابطه معنی‌دار و منفی دارد. هم‌چنین آن‌ها رابطه‌ای میان بازده داراییها، اهرم مالی، نوع حسابرس و نوع واحد تجاری با رتبه افشا مشاهده نکردند.

۳- متغیرهای پژوهش و نحوه اندازه‌گیری آن

در این پژوهش متغیر وابسته، به موقع بودن اطلاعات است. این متغیر عبارت است از تفاوت روزهای بین تاریخ امضای گزارش حسابرسی و تاریخ پایان دوره مالی هر شرکت در هر سال.

در این پژوهش متغیر مستقل، شاخص مدیریت سود است. در پژوهش حاضر برای اندازه‌گیری مدیریت سود از مدل کاسنیک (۱۹۹۹) استفاده شده است. این مدل به صورت زیر می‌باشد:

$$TA_{it} = a_0 + a_1 (\Delta Rev_{it} - \Delta Rec_{it}) + a_2 PPE_{it} + a_3 \Delta CFO_{it} + \varepsilon_{it}$$

که در آن:

TA کل اقلام تعهدی است که از طریق تفاوت سود خالص و جریان‌های نقدی عملیاتی به دست می‌آید =

تفاوت درآمد فروش سال جاری نسبت سال قبل = ΔRev

تغییر در حساب‌های دریافتنی سال جاری نسبت به سال قبل = ΔRec

جمع اموال، ماشین‌آلات و تجهیزات سال جاری = PPE

تغییر در جریان نقد عملیاتی = ΔCFO

بودن اطلاعات ۸۰ روز و حداقل به موقع بودن اطلاعات ۶ روز و حداکثر ۱۲۳ روز است. هم چنین ۶۵ درصد از مشاهدات شرکت هایی بودن که حسابرس آنها، یک موسسه خصوصی حسابرسی بوده و ۳۴ درصد از مشاهدات، شرکت هایی بودند که گزارش مقبول داشتند.

نتایج آزمون پژوهش در ادامه ارائه شده است که مبنایی برای قبول یا رد فرضیه است. در جدول شماره ۲، مقدار سطح معنی داری شاخص مدیریت سود برابر ۴/۱ درصد یعنی کمتر از ۵ درصد است. بنابراین در سطح اطمینان ۹۵ درصد، بین متغیر مستقل یعنی مدیریت سود و به موقع بودن اطلاعات رابطه معنی دار وجود دارد. هم چنین نتایج نشان می دهد، نسبت بدهی و نوع گزارش حسابرس رابطه معنی داری با به موقع بودن اطلاعات دارد. اما نوع حسابرس و اندازه شرکت رابطه ای با به موقع بودن اطلاعات ندارد.

داده های بدست آمده از صورتهای مالی شرکتهای نمونه پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی سالهای ۱۳۸۲ الی ۱۳۹۱ در مورد متغیرهای وابسته و مستقل با توجه به ماهیت مقطعی- زمانی داده های متغیرهای تحقیق از طریق تحلیل پانلی با استفاده از نرم افزار SPSS مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته اند. همچنین جهت بررسی رابطه بین متغیرهای مستقل و وابسته در هر سال از تحلیل همبستگی استفاده شده است.

۶- یافته های پژوهش

آماره های توصیفی متغیرهای پیوسته تحقیق در جدول زیر نشان داده شده است. نزدیک بودن میانه و میانگین نشان می دهد که توزیع متغیرها به ویژه متغیر وابسته نرمال است. میانگین به موقع

جدول شماره ۱: آماره های توصیفی تحقیق

شرح	نسبت بدهی	اندازه شرکت	شاخص مدیریت سود	به موقع بودن
تعداد مشاهده	۸۶۴	۸۶۴	۸۶۴	۸۶۴
میانگین	۰/۸۰۸۹۲۷	۱۱/۶۶۰۴	۰/۱۱۳۳۷۰	۸۰/۰۸
میانه	۰/۶۶۹۸۰۴	۱۲/۲۲۹۶۱	۰/۰۶۵۲۵۰	۷۸/۵۰
انحراف معیار	۰/۷۴۳۵۱۵۰	۳/۲۸۱۰۱	۰/۱۷۲۲۸۶۱	۳۶/۷۲۵
حداقل	۰/۰۱۴۰	۰/۰۰	۰/۰۰۰۰	۶
حداکثر	۱/۲۴۳۵	۱۷/۹۵	۰/۴۷۲۶	۱۲۳

جدول شماره ۲: آزمون فرضیه ها

متغیرهای مدل	بتای استاندارد نشده	خطای استاندارد	بتای استاندارد شده	آماره T	سطح معنی داری	تولرانس	عامل تورم واریانس
مقدار ثابت	۷۹/۹۰۹	۱۲/۴۲۳	-	۶/۴۳۲	۰/۰۰۰		
مدیریت سود	۱۳/۰۸۳	۷/۲۳۱	۰/۰۶۲	۱/۸۰۹	۰/۰۴۱	۰/۹۵۵	۱/۰۴۳
نوع حسابرس	-۰/۲۳۹	۲/۷۴۸	-۰/۰۰۳	-۰/۰۸۷	۰/۹۳۱	۰/۹۳۶	۱/۰۶۸
اندازه شرکت	-۰/۰۷۵	۰/۹۷۹	-۰/۰۰۳	-۰/۰۷۶	۰/۹۳۹	۰/۸۹۳	۱/۱۲۰
نوع گزارش حسابرسی	-۱۴/۳۳۷	۲/۶۷۸	-۰/۱۸۴	-۵/۳۵۳	۰/۰۰۰	۰/۹۶۳	۱/۰۳۹
نسبت بدهی	۵/۴۵۴	۱/۱۲۶	۰/۱۷۰	۴/۸۴۳	۰/۰۰۰	۰/۹۳۰	۱/۰۷۵

۷- نتیجه گیری و بحث

مدت زمان ارائه اطلاعات افزایش می یابد. به بیان دیگر مدیریت سود موجب تاخیر در ارائه اطلاعات می شود. این موضوع نشان می دهد که هر چه کیفیت سود کمتر باشد، ارائه به موقع صورت های مالی نیز کاهش می یابد. از این رو،

نتایج آزمون فرضیه نشان می دهد در سطح اطمینان ۹۵ درصد رابطه ای مستقیم میان مدیریت سود و به موقع بودن اطلاعات وجود دارد. یعنی هر چه مدیریت سود افزایش یابد

- در بورس اوراق بهادار تهران». بررسی های حسابداری و حسابرسی ، سال یازدهم ، شماره ۳۶ ، ص ص ۴۷-۶۳.
- * حقیقت، حمید و رایگان، احسان(۱۳۸۷) "نقش هموارسازی سود بر محتوای اطلاعاتی سودها در خصوص پیش بینی سودهای آتی". بررسیهای حسابداری و حسابرسی ، سال پانزدهم ، شماره ۵۴ ، ص ص ۳۳-۴۶.
- * خوش طینت ، محسن و خانی ، عبدالله (۱۳۸۲) "مدیریت سود و پاداش مدیران : مطالعه ای جهت شفاف سازی اطلاعات مالی ". مطالعات حسابداری ، شماره ۳ ، ص ص ۱۲۷-۱۵۳.
- * رخشانی ، محمد حسین (۱۳۸۴) « ابزارهای مدیریت سود در شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار ». ماهنامه اقتصادی بورس ، شماره ۴۸ ، ص ص ۵۱ الی ۵۶.
- * علوی طبری ، سید حسین و عارف منش ، زهره (۱۳۹۲) "بررسی رابطه تخصص صنعت حسابرس و تاخیر در ارائه گزارش حسابرسی در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران" ، شماره ۱۴ ، ص ص ۷-۲۶
- * مشایخی ، بیبا و مهرانی ، ساسان و مهرانی ، کاوه و کرمی ، غلامرضا (۱۳۸۴) "نقش اقلام تعهدی اختیاری در مدیریت سود شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران ". بررسی های حسابداری و حسابرسی ، سال دوازدهم ، شماره ۴۲ ، ص ص ۶۱-۷۴.
- * نوروش، ایرج و سیاسی، سحر و نیکبخت، محمدرضا (۱۳۸۴) "بررسی مدیریت سود در شرکتهای پذیرفته شده در بورس تهران" مجله علمی پژوهشی علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز، شماره دوم ، ص ص ۱۶۵ الی ۱۷۷.
- * Abidin S. and Ahmad-Zaluki, A. (2012) Auditor Industry Specialism and Reporting Timeliness, *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 65 ,PP. 873 – 878
- * Asli T.(2011). Timeliness of financial reporting in emerging capital markets: Evidence from Turkey. *Istanbul University Journal of the School of Business Administration*. Vol. 39 Issue 2, p227-240.
- * Bowrin, Anthony R. (2008): "International accounting standards and financial reporting quality in Trinidad and Tobago", *Business, finance and economics in emerging economies*, vol.3, no.1, p.119-150
- * Chai, Mary L. and Tung, Samuel (2002): "The effect of earnings announcement timing on earnings management", *Journal of business finance and accounting*, vol.29, no. 9, p.1337-1354
- * Cohen, S and S. Leventis,(2013) "Effects of Municipal, Accounting forum, pp . 40-53

می توان استدلال نمود با افزایش کیفیت سود می توان ویژگی کیفی اطلاعات را ارتقاء داد و آن را بهبود بخشید. زیرا ارتقاء به موقع بودن اطلاعات موجب ارتقای دو ویژگی مربوط بودن و بیان صادقانه اطلاعات می شود. بر اساس چارچوب مفهومی حسابداری ، کیفیت اطلاعات حسابداری و به موقع بودن اطلاعات رابطه مستقیمی با هم دارند. به موقع بودن اطلاعات موجب ارتقای مربوط بودن و بیان صادقانه اطلاعات حسابداری می شود. هر چه اطلاعات به موقع تر باشند ، در آن صورت مربوط بودن و بیان صادقانه اطلاعات افزایش می یابد^{۱۵} SFAC (No #8). نتایج این تحقیق با نتایج تحقیق چای و تنگ (۲۰۰۲) ، گراهام و همکاران (۲۰۰۵) و لی و سون (۲۰۰۹) مطابقت دارد . هم چنین نتایج این تحقیق نشان داد که نسبت بدهی رابطه ای مثبت و مستقیم و نوع گزارش حسابرس رابطه ای منفی و معکوس با به موقع بودن اطلاعات دارد. یعنی هر چه نسبت بدهی افزایش یابد اطلاعات دیرتر ارسال می شود. اما اگر نوع گزارش حسابرس مقبول باشد اطلاعات به موقع ارسال می شود. این موضوع با واقعیت و مبانی نظری حسابداری مطابقت دارد.

هم چنین نتایج حاصل از سایر یافته های این تحقیق نشان می دهد که نوع حسابرس و اندازه شرکت رابطه ای با ارائه به موقع صورت های مالی ندارد. یعنی کوچک بودن یا بزرگ بودن شرکتهای و همچنین خصوصی بودن یا دولتی بودن نوع حسابرس ، تاثیری بر ارائه به موقع اطلاعات ندارد. اما نسبت بدهی و نوع گزارش حسابرس با به موقع بودن اطلاعات رابطه ای معنی دار دارد.

بر اساس نتایج آزمون فرضیه ها ، به استفاده کنندگان صورت های مالی از جمله تحلیل گران مالی و سرمایه گذاران توصیه می شود تا در تجزیه و تحلیل اطلاعات ، رابطه میان مدیریت سود و به موقع بودن اطلاعات را در مدل های تصمیم گیری خود مد نظر قرار دهند و توجه داشته باشند که اطلاعاتی که دیرتر به بازار سرمایه ارسال می شود ، احتمال آن که آن اطلاعات کیفیت پایین داشته باشند ، زیاد است .

فهرست منابع

- * بنی مهد، بهمن و محسنی شریف، محسن (۱۳۸۹) "بررسی عوامل مؤثر بر رتبه بندی شرکت های بورس اوراق بهادار تهران از لحاظ کیفیت افشا و به موقع بودن" شماره ۷، ص ص ۵۱-۶۳
- * پورحیدری، امید و همتی، داود (۱۳۸۳) «بررسی اثر قراردادهای بدهی ، هزینه های سیاسی ، طرح های پاداش ، و مالکیت بر مدیریت سود در شرکت های پذیرفته شده

یادداشت‌ها

1. Tahing a bath
2. Income minimization
3. Income Maximization
4. - Income Smoothing
5. -Chai and Tung
6. -Lee and Son
7. -Krishnan and Yang
8. -Kogilavani and Marjan Mohd
9. - Cohen and Leventis
10. - Hussin, and Bahamoros
11. -Munsif and Raghunandan and Rama
12. -Yaacob and Ahmed
13. -Cullinan
14. -Son and Grabtree
15. -Statement of Financial Accounting Concepts

- * Graham, John R. (2005): "The economic implications of corporate financial reporting", *Journal of accounting and economics*, vol.40, p.3-73
- * Hussin, W, N,. and Bamahros, H.M.,(2013) Do investment in and the sourcing arrangement of the internal audit function affect audit delay? *Journal of Contemporary Accounting & Economics* 9 PP.19–32 Kogilavani , A and Marjan Mohd , N(2013) Determinants of Audit Report Lag and Corporate Governance in Malaysia , *International Journal of Business & Management*. Vol. 8 Issue 15, p151-163
- * Krishnan, Jayanthi and Yang, Joon S. (2009): "Recent trends in audit report and earnings announcement lags", *Accounting Horizons*, Vol.23, No.3, p.265-288
- * Lee, Ho-Young and Son, Myungsoo (2009): "Earnings announcement timing and earnings management", *Applied financial economics*, 19, p.319-326
- * Munsif V, Raghunandan K, Rama D V (2012) Internal control reporting and audit report lags: further evidence, *Managerial Auditing Journal*, Vol. 31 (3) PP.203-218
- * Scott ,W.R.(2009) *Financial Accounting Theory* , Pearson education,P.228-236
- * Son, M and Grabtree, A. D. (2011) Earnings announcement timing and analyst following, *Journal of accounting, auditing and finance*, vol.26, issue 2, p.443-468
- * Yaacob N.M and Ahmed A.(2012). IFRS Adoption and Audit Timeliness: Evidence from Malaysia . *International Journal of Economics and Finance*. Vol. 4, No. 1;PP.167-1